

ahol szabadsága van: leírásoknál, tollának színtartalma, képzeletének lírai képzetéi, pompás frissességgel érvényesülnek. Ez azonban már művészi többlet, ráadás a téma egyszerű természetére. *Brisits Frigyes.*

Lévay József utolsó versei 1909—1918. (A Kisfaludy-Társaság megbízásából sajtó alá rendezte Voinovich Géza.) Az utolsó tíz esztendő versei. Végso és esendes akkordjai olyan életnek, mely kilenevenhárom évet tudott magának derűssé, gazdaggá, széppé varázsolni és minden tekintetben magáévá tenni az időből. Lévay József első költeménye 1846-ban jelent meg, az utolsó 1918-ból való. A rövid lélekzethez szoktatott mai embernek csodálattal kell megállnia már pusztán e két dátum előtt. Hetvenhárom évnek költői alkotása főhajtásra készítet nemesak a költő, hanem ennek a költészetnek sajátos irodalomtörténeti helyzete miatt is. Lévay együtt indult el a legnagyobbakkal a magyar irodalom útjára. Az útkezdés bizonytalanságain átsegítették a nagyobbak, hűségesen haladt is mellettük, megadatott látnia azt, mint ismeri fel az ő együttes munkájukban egy egész nemzet a maga „klasszikus” és mindig irányító erejű lelki valóját, de megérte azt is, hogy elsrathatta társait és mestereit, megérte azt, hogy egy lezárult, eszményivel magasult irodalmi korszak képviselői közül magában állt a változás örök törvényének engedelmeskedő s ezért új utakat kereső életben.

Utolsó versei nem egy tekintetben már résumé-jét adják ennek a hosszú költői pályának. Már nem hoznak új vonásokat ahhoz az archoz, amelyet régebbi költeményei megalkottak, legfeljebb tán itt-ott határozottabbakká teszik. Tisztán érzi azokat a kapcsolatokat, melyek irodalmunk klasszicitásának megteremtőihez fűzik s az ember életútjának legvégén álló költő visszapillantó hangulata önként hozza magával, hogy Petőfi, Arany és Tompa életével s költészetével a magáét összevesse. *Ők hárman* című verse ilyen meghatározó jellegű:

„Míg a sasok félt magasban
Keringettek kelettem,
Én itt alant örvendő
Madárkákkal csevegtem.“

Ez az igénytelen négy sor találó Lévay költészetére. Nem azt jelenti, hogy a röghöz tapadt; a mindennapból ki tudott emelkedni annyira — mint Adám a Tower tetején —, hogy az élet kiáltásai harmónikus zenévé zsongultak a fölében, viszont azonban hiányzott költészetéből a „sasok” átfogó látása s mindenekfelett a magasban való repülés gyönyörűsége. Ember és költő, valóság és költészet, végesség és végtelenbevágyás tökéletes egyensúlyban volt nála s ez az egyensúly nem borul fel tolla utolsó mozdulásainál sem. Az emberi elmulás gondolata állandó téma ezekben a versekben, de sehol semmi nyoma az emberileg annyira érthető lázadásnak, sem a minden mindegy-es apatikus rezignációnak, sem valami megrázóbb érzelmi hullámnak: Lévay lelkében a halál és az élet természetes egység s ennek az egységnek egyik része sem adhat fel megoldhatatlan kérdéseket. A „példás vidám öregség” költője a félben is a közelgő tavaszt látja s ha felmerülnek is előtte a „miért”-ek, az isteni végzésben való megnyugvás mindig meg szabadítja a feleletadástól:

„Ő tudja, mit, miért, mivel,
Nem a mi véges elménk.“

Egészséges test és egészséges lélek kellett ilyen öregség kiformalásához. Az élet maga is megkímélte minden fájóbb egyéni benyomástól.

„Örömem elég volt,
Búm pedig kevés“

mondja az utolsó versek egyikében, de talán nem is e sorok objektív igazsága a döntő, hanem Lévay lelki alkata, mely optimista józansággal védte magát a behatásokkal szemben. Pedig élete végéig rendkívül fogékony az ihlet bizonyos fajtái iránt (ezt legjobban természeti képei mutatják), de míg az ihlet eljut az alkotásig, mindig át kell mennie a higgadság szűrőjén. S ha költészetében azt a bizonyos egyéni zamatot keressük, amelyre Voinovich Géza e kötet előszavában céloz, azt elsősorban racionalizmusában kell megtalálnunk. Ez a racionalizmus utolsó verseinek néme lyikében már a dogma merevségével jelentkezik. (*Szenvedély, Az őstön, Szerelem, álom.*)

Éber álmodása tartja azt a distanciát, mely élmény és alkotás között áll költészetében s ez a distancia hozzá létre azt a szerkezeti gondosságot mely lényében különbözik irodalmunk klasszikus korának többi képviselőjétől. Lévy ezen az úton jutott el arra a technikai szintre, melyet Petőfi tudatalatti formaérzéke és Arany tudatos alakító ereje megépített. Erről az alapzatról nincs elmozdulás nála semmilyen irányba, még ezekben a késő öregkorban írt versekben sem. A népies dalforma és a magyar tizenkettes akadálytalanul és könnyedén cseng felénk ebből a kötetből is, szinte a tökéletes formai beidegzettség pontosságával. A lírának már eddig bejárt területeit sem lépi túl. Nem kockáztatta meg soha, hogy új barázdákat szántson. Nem félnétség vagy kényelmesség volt az, ami a feltört földeken való megmaradásra készítette, hanem annak a megérzése, hogy minden ilyen vállalkozás formafelbontásokkal jár. Az egyéni élet egyensúlyának megtartása nála a költői alkotás normájává is lett.

A háború, élete legvégső éveiben az emberiség e legnagyobb élménye, csak igen kis mértékben ihlette meg, ami nagyon természetes. Az aggasztán élete már multbanézés volt, onnét táplálkozott költészete. Emlékekbe elvonatkozott lelkivilága megpróbált ráhelyezkedni a jelen látására s *Korszerű dal*-án kívül írt egy-két lelkesítő éneket. E „korszerűségből“ azonban csakhamar visszalép, s *Tűnődés* c. verse már szinte csak egy öreges fejesóválás mondanivalójával egyenlő.

A kötet legszebbik verse az *Aratás* című. Formai kedvessége mellett megkapó kifejezése a kifelé menő ember megmozdulásának egy már meg nem valósítható világ felé. Zárósorai ezek:

„Hajh! az ábrándot
Elkésve szőttem,
Az élet már egy
Pusztá előtttem,
Áldatlan ugar,
Díszé, virága
Nem búzavirág,
Csak lenge avar.
Egy szögeletben
Ott feledtetten
Túl-érett kalász-
Foltocská maradt;

En vagyok az, — látom
S nyugodtan várom,
Jön az arató
És learat.“

Az arató eljött és aratott. A termés örökre a miénk s az utolsó versek kévéit a jó emberre emlékező szeretettel tesszük a kész nagy osztagok mellé. *Kerecsényi Dezső.*

Vidéki novellisták (Fóthy Ernő: Cirkusz; Szalacsy Rácz Imre: Kurucok nagy napjai). Fóthy kötetének előszavában azt írja, hogy „nehéz dolga van a magyar fiatalnak... finomracsiszott pengével nekivágni a köznyelvcsungelnek“ és szembe szállni mindenféle ellenséggel. De azért jönnek a fiatal írók mind többen és többen: „a sok minden szépségeik izzásán acéllá vált szavak pedig tisztítják az őserdőt“. Végül erős bizakodással hirdeti: „Kell, hogy szülessenek ideák, hasítódjanak új utak a Golgotán, lobbanjanak fel melegtényű lámpák az éjszakában, akár a drága csillagok. Kell!“ Az előszót, bár kissé bombasztikus, örömmel olvassuk. Úgy, úgy vidéki magyar fiatalok, csak hozzatok új ideákat, törjétek új utakat! Ha ezt teszitek, vagyunk sokan, akik megértünk benneteket. A szerző könyvecskéjét is bizakodva vesszük kezünkbe s tőle is valami újat, erőset, magyart várunk. Sajnos, hiába, mert amit kapunk, az erotikus képsorozat a kisvárosi és a pesti életből. Mindegyik novellájának tárgya az érzéki szerelem, ennek áldoznak ifjak és férfiak „mély örömmel, szobor-szép oltárokon“, az „egyetlen értelemnek és igazságnak“. Nem csoda, hogy írónk, aki — úgy látszik — szintén ennek az „egyetlen értelemnek és igazságnak“ papja kíván lenni, így áradozik egy kokottról: „Olyan volt, mint az örök szent cél, mint minden törekedés végpontja. Olyan volt, mint egy Isten!“ Elkedvetlenül tesszük le novellagyűjteményét s nem hisszük, hogy csakis ilyen utakon járó és ilyen „örök szent cél“ után törtető fiatalok volnának hivatottak a fővárosi, jórészt nem magyar sajtócsungel irtására s az új és igazán magyar irodalom megteremtésére. A szerző különben tehetséges ember, tud jól elbeszélni, nyelvében pedig a sok fiatalos túlzás és utánzás ellenére is van szín és hangulat. Majd ha egyéni stílusa